

Lukas Klusis
IT specialistas, 25 m.

2018-06-17

Sekmadienio vakaras, kada grįžome iš pasiruošiamojo žygio. Emocijos dar šiltos ir gaivios, didžiausią jų sūkurį sukėlė susitikimas su tremtine Genute iš Prienų. Tai buvo paskutinis dalykas įvykęs šį savaitgalį, ir dėl jo rašyti dienoraštį chronologine tvarka nuo pradžių jau neišeina. Todėl viskas pateikta chronologiškai atvirkščiai.

Atvykstame į Prienus, aš nedalyvavau kai buvo organizuojama ši dalis, todėl mano žinios apsiriboja tik faktu, kad turime susitikti su tremtine, galbūt susitiksimė ir su antrąją.

Pirmas vaizdas patekus į globos namus yra labai slogi ir tamsi atmosfera. Nors globos namai ir buvo renovuoti vidų slegia seni, kelius dešimtmečius menantys įrenginiai. Galiausiai susitikima su Genute.

Genutė pasiūlo mums nueit į seklytėlę – tai yra pokylių salė įrengta globos namuose. Salė graži, papuošta, tik rakinama.

Genutės istorija iš tiesų yra skaudi. Ji yra tremtinė, kuri buvo ištremta į Sibira kai jai buvo vos 11 metų ir ten praleido gerą dešimtmetį. Genutė pradeda pasakoti istoriją nuo pradžių, nuo prisiminimų dar iš gyvenimo Lietuvoje, dar prieš tremtį, pereina per tremtį ir galiausiai apie grįžimą atgal. Didžiausią įspūdį paliko Genutės pasakyta frazė:

– Kaip jūs jautėtes kai jus vežė traukiniu?

– Juokėmės ir dainavom! O ką? Ar verski ar dainuosi, vis tiek kitaip nebus!

Ši frazė buvo išarta net keletą kartų skirtingame kontekste. Ir apie šią frazę negaliu nustoti galvoti. Tai puikiausiai apibūdina žmogaus emociją, kai jis yra paliktas nežinioje, atimta laisvė ir orumas, tačiau paliktas tikėjimas ir viltis. Ši viltis buvo matoma ir tolimesniame Genutės pasakojime. Ji niekad os trentyje nesimuliavo darbo, nepamynė savų vertybių. Ir visą laiką Genutės pasakojimą lydėjo dvi emocijos: sunkumas, nuoširdus fizinis sunkumas, ir pozityvumas. Manau, tik jis ir padėjo išverti šią katorgą.

Jau kelintą kartą pastebime pasakojimą apie vykdytą diskriminaciją tremtinių ir jų palikuonių atvžilgiu. Šį sykį Genutė pasakojo, kaip jos sūnui sekėsi mokytis vien penketukais iki tol, kol mokykloje buvo sužinota, kad jis gimė Krasnojarske. Lukas Pačkauskas atkreipė dėmesį į tai, kad ne pirmas tremtinys panašia istorija dalinasi.

Pirma diena

Trumpai:

- Ankstyvas kėlimasis;
- Susitikimas organizatorių biure;
- Pasiruošimas prieš išlydėjimą (dainų pradžiamokslis);
- Kelionė link išlydėjimo;
- Išlydėjimo ceremonija;
- Kelionė traukiniu (kad ir trumpa);
- Daiktų pakavimas oro uoste;
- Powerbankų draudimas;
- Mokymasis kirilicos;
- Kelionė lėktuvu;
- Ieva: „Aš Vegetarė“;
- Nusileidimas;
- Susitikimas su Ambasados atstovais;
- Kelionė po miestą išsikeisti pinigų ir apsipirkti maisto;
- Kelionė į hostelį;
- Mini frustracija dėl naktinėjančių kambario draugų.

Pirmoji diena, visko pradžia, viskas priešaky. Ir ji prasideda vis dar Lietuvoje, ties keliomis minutėmis prieš 05:00 savoje lovoje. Nors žadintuvas dar tik turi nuskambėti, akys jau

nebegali užsimerkti ir žiūri į lubas. Visas kūnas nekantriai laukia kilti iš lovos ir palikti namų duris užnugary.

Taip ir atsitinka, gan greitai atsiduriu organizatorių biure. Pats susitikimas, gan paprastas, visi rūpestingai ruošiamės laukiančiai kelionei, išsiskirstome bendrus daiktus, taip pat vis vienas ar kitas ekspedicijos narys pasidalina savo atsineštomis lauktuvėmis, ar tai būtų apyrankė, ar tai bandelės. Aš ir pats tuo neišsiskiriu – pasidalinu dainų knygutėmis, vos vakar dar su tėčiu kartu surištomis. Likusiu laiku bėgame kavos ir mokomės dainuoti. Nors jau galima matyti, kad mūsų ekspedicija bus tikrai dainuojanti, šį pirmą ekspedicijos rytą mūsų balsai ir žodžiai dar tikrai stringa. Ach, žiūrėsim, kaip bus ateity.

Neužilgo pajudame į išlydėjimo ceremoniją. Kiek pačiam nesmagu, nes mes vėluojame, vėluojame į savo pačių išlydėjimą. Visgi, tik pasiekus traukinių stotį, bet kokios nerimastingos mintys dingsta. Čia sutinkame būrį pozityviausiai nusiteikusių žmonių, tarp kurių yra ir didelis ratas draugų. Išlydėjimo metu skambėjo įvairios kalbos, dainos, vienos ekspedicijos dalyvės mamos kalba, visgi net jeigu visa tai mielai priimta, dėmesys laikėsi ne ten. Didžiausias emocijas kėlė atėję palaikyti žmonės. Aš šį palaikymą supratau, ne kaip asmeninį mūsų palaikymą (visgi mes dar nieko nenuveikėme), tačiau kaip rūpestį dėl pačio ekspedicijos ir svarbos išreiškimą mūsų šalies istorijai, mūsų kultūrai – mane tai įkvėpė labiausiai. Esame ne vieni.

Ceremonija užsibaigė simboline kelione traukiniu nuo traukinių stoties link oro uosto. Ir čia emocija iškart pasikeitė, vis dar jautėsi labai šiltai užpildytas vidus, bet iškart tapome daug labiau orientuoti į darbą. Net juokinga, kad darbo norėjosi dar nesugebėjus išvykti. Kuprines sukome į plėvelę taip įnirtingai, kad iškart suprakaitavome. O tik praėję apsaugą iškart kibome mokytis kirilicos (gera dalis iš mūsų jos nėra net mėginę mokytis). Kai jaučiami tokie lūkesčiai tikrai nesinori sėdėti be darbo.

Nuskridus į Astaną mus pasitiko Lietuvos Ambasados atstovai. Jų lydimi mes nukeliavome iki parduotuvės, pinigų keityklos. Visos šios kelionės metu, mums aprodė kartu ir Astaną, bei papasakojo labai įdomių faktų apie patį Kazachstaną. Kokie yra tvarūs Lietuvos ir Kazachstano verslo ryšiai, apie kylančio Kazachstano ekonomiką, politinę ir socialinę padėtį. Ir iš tiesų pati Astana paliko labai gerą įspūdį.

Pirmoji diena užsibaigė nukeliavus į hostelį.

Antra diena

Trumpai:

- Kėlimasis, pusryčiai;
- Apsilankymas Lietuvos Ambasadoje;
- Aistė prasiskėlė smakrą;
- ALŽYR lagerio muziejaus aplankymas;
- Pirmosios aplankytos kapinės;
- Pirmieji lietuvių kapai;
- Kelionė į lietuvišką dvarkiemį;
- Trijų blynų porcija.

Antroji diena buvo labiau pažintinė. Iš pradžių mes atsikėlę nukeliavome į Lietuvos Ambasadą susitikti su Ambasadoriumi ir kartu papusryčiauti. Vienas įdomus dalykas, kurį tikrai verta minėti, tačiau nieko tuo nebenustebinsiu, tai Aistės smakro prasiskėlimo istorija. Aistei tuo momentu, kol Ambasadorius kalbėjo kalbą kažkodėl pasidarė bloga ir ji nualpo. Pats procesas atrodė ganėtinai įdomiai, nes iš pradžių niekas net nepagalvojo, kad taip galėtų būti ir tai nėra vieta, kur tipiškai žmonėms pasidarytų bloga. Visgi, tai vadinama patalpa. Todėl ir pats alpimas iš pradžių atrodė kaip labiau noras atsiremti, negu kritimas. Dėl to mes jos ir nepagavome, visi jaučiamės kalti, kad nesuspėjome sureaguoti.

Užbėgant už akių į ateitį, visgi, ši istorija tapo labai linksmu atributu visos kelionės metu ir kiekvieną kartą, kai mes jau matydavome, kad mūsų laukia kalbos ir oficialios ceremonijos, mes jau klausdami juokaudavome: „Na, kas gi sekantis pasiaukos ir nualps?“

Nepaisant iškilusių nepatogumų, mes toliau tęsiame savo dieną. Keliavome aplankyti buvusio lagerio ALŽIR. Pavadinimas tariaisi visiškai taip pat kaip ir šalis Alžyras, tačiau šiuo atveju, pavadinimas yra tiesiog akronimas, žodžių, kuriuos išvertus į lietuvių kalbą reikštų Akmolinsko tėvynės išdavikų žmonių lageris. Kitaip pasakius, tai yra lageris moterims.

Kiek po to keliavome į Karagandą, o čia aplankėme vienas iš keletos miesto kapinių. Čia kapinių mes dar netvarkėme, bet tai buvo pirmasis apsižvalgymas, kas mūsų laukia. Visgi, šio apsižiūrėjimo metu mes jau atradome pirmuosius lietuvių kapus. Dėmesį atkreipė, kokie išskirtiniai yra romų kapai, šie kapai buvo akivaizdžiai didesni ir ant jų išgraviruotas viso žmogaus portretas šalia turėto turto. Aišku, svarbesnis dėmesio atkreipimas buvo į pačias kapines. Jos tikrai skyrėsi nuo matytų Lietuvoje, beveik visi kapai buvo aptverti aukšta tvora, daug kur augo krūmai o praėjimą apsunkindavo faktas, kad kapų išsidėstymas neturėjo jokios aiškios struktūros, o tvoros dažnai liedsavosi tarpusavyje. Supratome, kad lengva ieškoti nebus, ir dėl to, kad ant labai didelės dalies kapų jau nebuvo įmanoma įskaityti užrašų, jie arba nukritę, surūdiję arba išvis pažymėti tik numeriu.

Dieną užbaigėme nukeliavę į lietuvišką dvarkiemį. Turėjome pakankamai laisvo laiko. Tačiau kartu nepalijama kirbėjo mintis, ar mes tikrai leidžiame savo laiką pagal paskirtį, ar tikrai 3 savaitių užteko persiorientavimui į kitą ekspedicijos lokaciją, ar tikrai mes spėjome susiruošti?

Trečia diena

Trumpai:

- Karlogo muziejus;
- Vietinė valgykla – barsčiai vs makaronų sriuba ir kotletai;
- Mamočkino masinės kapinės (Mamyčių)
- Šiukšlynas;
- Upė, nunešusi kūnus;
- Randai, paliekami mamų savo kūdikiams, kad vėliau galėtų juos atskirti;

- Dviejų Pranų kapinės;
- Prasivėrusios autobusiuko durys;
- Išsikraustymas iš lietuviško dvarkiemo skubos tvarka dėl vaikų šventės;
- Paskutinė abiejų grupių vakarienė;
- Išsiskyrimas;
- Ramybė ir ramus vakarojimas su grupe.

Pirmiausia, ką aplankėme – tai muziejus, įrengtas Karlago vadovybės pastate. Lankant šį muziejų mums buvo pateikta įdomių faktų. Pirmiausia buvo pastebėta, kad visi skaičiai nėra tiksliai žinomi ir jie pradėti sistemizuoti tik po Stalino mirties, tačiau yra aišku, jog į Kazachstaną buvo ištremta apie 80 tūkstančių lietuvių, kasmet mirdavo 30% ar daugiau visų kalinių. Kalbant apie Karlago sistemą, čia net po Stalino mirties tebelaikyti ~20 000 kalinių, o iš jų ~3000 lietuvių. Skaičiuojama, kad Stalino laikais ten tuo pat metu kalėjo daugiau nei 60 000 žmonių. Buvo pasakojama apie žiaurias sąlygas, darbus šachtose, kurie stipriai kenkdavo sveikatai, minimalius maisto davinius. Istoriją, kurią labai sunku perteikti.

Iškart po Karlago mes nukeliavome aplankyti Mamyčių kapinių. Šios kapinės yra vadinamos taip, nes čia masiškai buvo palaidoti vaikai iki 3 metų. Lankant kapines, buvo galima pastebėti, kad greta yra palaidota ir kiek vyresnių vaikų, iki 4 metų ar politinių kalinių, tačiau žinoma, kad didžiąsą dalį sudarė vaikai. Taip pat šias kapines sunku vadinti kapinėmis, nes aptverta tik dalis visos masinės kapavietės. Šalia teka mažas upelis, kuris yra nupludęs vaikų kūnus. Netoli yra pievos, maži keliai, dirbami laukai, kurie taip pat patenka į masinės kapavietės teritoriją. Tai daugiau memorialas, kuris mena žiaurius išgyvenimus.

Būnant šioje vietoje teko prisiminti pasakotą istoriją iš ALŽIR muziejaus. Motinoms įkalintose ALŽIR lageryje buvo leidžiama su savimi savo vaiką turėti tik iki tol, kol jam sukanka 3 metai. Po to vaikas iš motinos būdavo atimamas. Negana to, vaiko tapatybė buvo atimama, pakeičiamas vardas ir pavardė, išvežamas į globos namus, toli nuo tėvų, taip siekiant, kad jie niekad nesusitiktų. Vien šis faktas – vaiko atskyrimas nuo motinos – jau yra emociškai traumuojantis. Tačiau kita istorijos dalis nepalieka abejingų – motinos,

suprasdamos, kas laukia jų vaikų ir laikydamos viltį, kad kada nors šis pragaras pasibaigs, palikdavo savo vaikams randus. Taip jos tikėjosi, kad po daug metų pagal vienintelį išlikusį siejantį bruožą – randą – galės atskirti savo vaiką.

Paskutinis taškas, kurį mes turėjo aplankyti šią dieną, buvo dviejų Pranų kapai. Pranai buvo Lietuvos rezistencijos dalyviai, vienas partizanas, kitas ryšininkas, kurių likimas nutrenkė juos į Kazachstaną, kuriame juos pasitiko mirtis. Apie šiuos kapus buvo žinoma tik dalinė informacija, kad jie turi būti netoli tam tikros kelio atkarpos ir turi matytis du metaliniai kryžiai. Nors visiems ekspedicijos dalyviams buvo pasakyta ieškoti pro langus šių kryžių, atkarpą teko pravažiuoti bent keletą kartų, iki kol pamatėme tikslią vietą. Sužinojome, kad netoli šių kapų yra daugybė nežymėtų kapų, daugelis iš jų yra japonų. Tačiau neturint šios informacijos, būtų labai sunku pasakyti, kad konkrečiai ši vieta yra kapinės. Daug labiau tai panašu į neišdirbtus žemės klodus, o šalia vykdoma žemdirbystė šį įspūdį tik padidina.

Grįžtame namo, atgal į lietuvišką dvarkiemį. Čia sužinome, kad mes turime gan greitai persikraustyti į kitą vietą, nes toje vietoje, kur mes miegojome, yra planuojamas vaikų gimtadienis. Tai atliekame vos per kelias minutes ir pradėdami paskutinį vakarą kaip abi grupės vienoje vietoje. Šiaurės grupė neužilgo iškeliaus į traukinių stotį ir ten traukiniu keliaus į Džezkazganą.

Ketvirta diena

Trumpai:

- Atsikėlimas, valgymas;
- Nukeliavome į parduotuvę šalia sendaikčių turgaus;
- Nusipirkome dažų;
- Gytis nusipirko būgnelį.
-

Ketvirtos dienos rytas prasidėjo su juntamu emociniu trūkumu. Trūko dviejų dalykų: trūko tiek Šiaurės grupės ir daugiau nuveiktų darbų. Bet nieko! Mes esame motyvuotai nusiteikę, šiandien yra ta diena, kai mes jau kibsimė į darbus.

Pirmas dalykas, kurį turime atlikti šią dieną, tai nukeliauti į turgų ir nusipirkti dažų, taip pat pasižiūrėti galbūt galėsime nusipirkti medienos kryžių gamybai. Nukeliavus į turgų aš pasijutau labiau kaip dar viename muziejuje, tik natūraliai susiformavusiame. Turguje iš esmės buvo pardavinėjami įvairūs sendaikčiai, per ilgą laiką užkauptas turtas, pakankamai daug sovietinės atributikos. Buvo daug daiktų, kurių mes jau nebegalvotume parduoti. Tai buvo įdomi patirtis, mūsų bendražygis Gytis čia pat nusipirko ir mažą būgnelį. Aišku, galiausiai nusipirkome ir to, ko mes čia atvažiavome – dažų.

Nuo Karlago muziejaus iki Mamočkino kapinių keliavome pėsčiomis. Šis sprendimas man išėjo labai į naudą, nes kol mes pasivaikščiojome, galėjau nusiraminti, nusiteikti ateinantiems darbams.

Mamyčių kapinėse mes perdažėme kryželius, aplink juos nupjovėme žolę. Taip pat sutvarkėme ir keliuką, vedantį link kapinėse įrengtų skulptūrų. Pagaliau! Pagaliau pirmieji darbai. Nors ir suvokiau, kad šie atlikti darbai nebus ilgaamžiai, po truputį pradėjau raminti save, kad darbai prasidėjo, jų netrūks ir mes galėsime pateisinti lūkesčius, sudėtus į mus mūsų gimtinėje.

Vienas iš keistesnių aspektų, ką mes radome Mamyčių kapinės, tai žmonių kaulai, tiksliau stuburkauliai. Šie kaulai buvo jauno žmogaus ir tikrai nebuvo sunku atspėti koks likimas turėjo ištikti šių kaulų savininką.

Baigus darbus Mamyčių kapinėse, mes nuėjome kiek toliau kapinių vietas, papietavome, sulaukėme išsikviesto autobusiuko ir nukeliavome į kitas kapines Karagandoje. Šiose

kapinėse atlikome vieną iš pagrindinių visos ekspedicijos tikslų – šukavome kapines, tik jau daug atidžiau lyginant su pirmuoju apsilankymu kapinėse. Ieškojome lietuviškų pavardžių, o jas suradę iškart imdavomės tvarkyti kapą, kaip taisyklė palikdavome lietuviškos trispalvės juostelę pririštą greta.

Laikui senkant, kai jau turėtume keliauti atgal, radome dar keletą kapų, ne visus juos spėjome sutvarkyti, bet tai nebuvo didelė problema, nes žinojome, kad turėsime progą sugrįžti atgal. Tačiau kaip tik tuo metu prasidėjo lietus. Jau lyjant dar spėjome pabaigti jau pradėtus tvarkyti kapus ir turėjome keliauti namo. Visgi, spėjome sulyti, spėjome sušlapti. Ir tai mums išėjo stipriai į naudą – būtent lietus mus visus labai suvienijo, šis bendras nepatogumas iššaukė dainas, anekdotus. O visiškai sulaukus vakaro tie du ryte jausti emociniai trūkumai: trūkumas konkrečių darbų ir trūkumas dalies komandos, dingo. Jutome prasmingus darbus, jautėme, kad kartu mes esame pilna komanda.

Penkta diena

Penktos dienos užrašų neturiu, žinau tik tiek, kad ši diena buvo užimta nuo ryto iki vakaro, dėl to užrašams ir nebuvo palikta laiko.

Diena prasidėjo nuo džiugaus momento, prie mūsų stovyklavietės atvežė medienos, iš kurios mes darysime kryžius. Šią medieną mes staigiai sukrauname į krūvą ir keliaujame toliau – į kapines.

Šią dieną svarbus aspektas buvo oras. Iš vakaro mes sulijo, šią dieną norėjome nuo to apsisaugoti. Visgi, daugelis iš mūsų sužinojė, kad keliauja į Kazachstaną, o ne į Sibirą nusprendė, kad kai kurių apsaugų nuo lietaus nebereikia, pavyzdžiui, bachilų, o mūsų Giedrė neturėjo net palapinsiaustės. Taigi, Giedrė buvo pirmoji, kuri pasigamino sau iš šiukšlių maišų lietpaltį (ji tai darė iš vakaro). O mes jos įkvėpti ir iš tų pačių maišų pasigaminome

bachilus. Visgi, dieną oras buvo labai apgaulingas ir labai nepastovus: kai debesys nuplaukia ir pradeda šviesti saulė, iškart pasidaro taip karšta, kad norisi vaikščioti su šortais ir marškinėliais, o kai užplaukia debesys, sukyla vėjas ir pradeda lyti / lašnoti, norisi iškart išsokti į visus tuos drabužius, kuriuos nusimetei kiek anksčiau. Visgi, gan greitai išmokau, kad neapsimoka šio proceso kartoti ir persirenginėti, tad pasirinkimas buvo per vidurį – visada arba truputį šalti, ar truputį kaisti.

Šešta diena

Trumpai:

- Atsikėlėme 07:30;
- Pavalgėme, sutvarkėme Karagandos kapines (tam skirtos dvi valandos);
- Karagandos kapinės, kurios yra sunkiai praeinamos džiunglės. Pilna krūmų, medžių, o kapinių tvoros dažnai yra lig juosmens ir aukščiau. Dažnai remiasi viena į kitą;
- Nusiteikimą iš tiesų kiek temdė faktas, kad lyja ir yra šalta, o tose kapinėse, į kurias keliaujame, jau esame buvę ir, žinoma, kad jeigu bus šlapia, tai tiek kelnės, tiek batai bus kiaurai šlapi ir nuo to nėra jokių turimų apsaugų;
- Rastas Vytauto, 7 m. berniuko, kapas (1958-1965) kartu su Giedre;
- Papietavome, grįžome namo;
- Buvo pranešta, kad turėsime pirtį;
- Pradėjome gaminti kryžius. 3 m ir 3,5 m;
- Mes su Juru gaminome 3 m kryžių ir daugiausiai laiko sugaišome pjaudami kryžmą, gal 6 kartus (gal ir daugiau) matavome ir trukome kur kas ilgiau negu komandos draugai gaminę 3,5m. kryžių;
- Argumentavome, kad darome tiksliau, reziume – gavosi, kad tikslumo vis tiek stipriai pritrūko. Patirtis – geriau pjauti grubiau ir lyginti mažiau. Taip pat supratome, kad būtų labai gerai turėti grubaus švitrinio popieriaus arba tiesiog dildę;
- Lietaus istorija: surastas kapas, kurį Nerijus paliko nesutvarkytą. Tuo pat metu prasidėjo lietus ir lijo iki tol, kol buvo grįžta į tas pačias kapines ir sutvarkytas Junauskų kapas.

Septinta diena

Trumpai:

- 09:30 susitikome su Šiaurė grupe;
- Paragavome kumyso – man nepatiko;
- Kelionė autobusu 4,5 valandos;
- Man atrodė kaip 2 valandos, nes užmigau;
- Nukeliavome į Balchašo lagerį ir pastatėme kryžių;
- Dainavome himną;

- Miegame internate.

Atsikėlus septintos dienos rytą tempas buvo pakankamai didelis. Mums visiems buvo žinoma, kad netrukus atkeliaus Šiaurės grupė ir juos reikia pasitikti kaip įmanoma nuoširdžiau. Tokia užduotis buvo duota Nerijaus, tačiau ir be jo žodžio Šiaurės grupės sutikimas tikrai būtų įvykęs. Mes gan greitai susikrauname daiktus, tačiau labai nerangiai renkamės dainą, su kuria norėtumėme pasitikti mūsų komandos draugus, renkamės tai vieną dainą, tai kitą, galvojame patys rašyti žodžius, kol galiausiai mūsų šias dvejonas nutraukia supratimas, kad tam tikrai nėra laiko – imame jau ir įkyrėti spėjusią dainą „Nežinau, kodėl“.

Matyt, mūsų puikus dainavimas ir sutiktuvės buvo atitinkamai įvertintos, nes jie mums parvežė ir pasiūlė atsigerti kumyso. Trumpai apibūdinant, kumelės pieno, kurio skonis primena kažką labai rauginoti. Pats ragavimo procesas irgi buvo įdomus, nes pirmasis ragavo Antanas, o mums pasirodė, kad tai labai skanus gėrimas. Koks aš buvau naivus, kad juo pasitikėjau.

Iškart po sutiktuvių ir greitų istorijų pasidalijimo, buvimu kartu ilgai džiaugtis negalėjome. Greitai apsikeitėme savomis vietomis. Mes jiems savas pastatytas palapines ir stovyklavietę, jie mums sulankstytas palapines ir autobusiuką. Ir kelionė tęsiasi. Kelionė truko 4, 5 valandos, bent jau taip įvardijo mano draugai, nes to paties visiškai pats pasakyti negalėčiau, pasirodo kelionės metu pramiegojau iki dviejų valandų ir visiškai to nejutau. Matyt, nuovargis jau daro savo.

Pasiekus Balchaša matėsi labai skirtingas kraštovaizdis. Jau iškart buvo galima pastebėti kupranugarių, žalumos trūkumą. Sustojome degalinėje prie miesto įvažiavimo, kur iškart pasijuto ir koks karštas Balchašo klimatas, ypač palyginus su prieš tai buvusiomis dienomis Karagandoje. Šioje degalinėje sulaukėme Balchašo miesto administracijos direktoriaus, kuris kaip vėliau paaiškės, mus lydės ir visą kelionę Balchašo mieste. Mes gan greit nukeliavome

nusipirkti cemento ir leidomės tiesiai į buvusio lagerio vietą, kur jau dabar stovi trys memorialai tremtinių ir politinių kalinių atminimui, o mūsų tikslas ten – atstatyti buvusį medinį kryžių.

Sustoję prie buvusio lagerio gan greitai visi pasiskirstome darbais, kas kasa duobę, kas maišo cementą, kas ieško akmenų.

Galiausiai šį vakarą nukeliavome į vietinį internatą, kuriame mes apsistosime porai dienų. Internato kaip pastato paskirtis yra labai įdomi, sudaryta iš labirintą primenančių koridorių. Kėliau klausimą ar šis internatas yra laikinai nakvynei, pavyzdžiui, atostogoms, vasaros stovykloms, ar jis vis dar aktyviai veikiantis? Jutau dėkingumą už nakvynę ir stogą virš galvos.

Aštunta diena

Trumpai:

- Atsikėlėme;
- Kapinės, lietuvių paieška;
- Didelis vėjas;
- Surastos kaukolės tarp šiukšlių;
- Pertrauka, pietų valgymas kapinėse;
- Susitikimas su politinių kalinių anūke;
- Karštis, nudegimas iki raudonumo;
- Grįžome į internatą;
- Kelionė į Balchašo ežerą;
- Dainavimas ir verkimas;
- Ašaros ir apsikabinimai;
- Grįžimas;
- Vakarojimas internate;
- Reikėjo kurti laužą, nes nebegavome „pečiuko“ ir virdulio;
- Sukūrenome langų rėmus;
- Užkūrėme laužą (tik arbatai);
- Bendravimas kambarėlyje.

Nukeliavome į Balchašo kapines. Balchašo kapinės pasižymėjo savo didžiu ir augalijos trūkumu. Tai labai skyrėsi nuo prieš tai buvusių kapinių, vien pačiu faktu, kad atradus

lietuvio kapą, nebuvo daug dalykų, kuriuos reikėtų tvarkyti, Tiesiog tai buvo kapai ant plikos žemės. Kapų ieškojimas tą dieną taip pat pasižymėjo labai dideliu karščiu, kurį buvo lengviau ištvirti dėl taip pat didelio vėjo, kuris mus gaivino. Tačiau galvoje vis šmirinėjo mintis, kuri liepė saugotis nuo saulės, kad nebūtų dar vienos alpimo istorijos.

Kapinėse radome pakankamai daug lietuvių, taip pat buvome susitikę ir vietinę gyventoją – lietuvių anūkę, kuri lietuviškai jau nebekalbėjo. Ji parodė mums savo močiutės kapą, bei papasakojo, kad senelio kapas yra kažkur Sibire.

Ne kiekviena istorija yra su laimingas pabaiga. Be sutiktos vietinės lietuvės, taip pat labai norėjome surasti vieno mums žinomo lietuvio kapą, dėl kurio buvo kreiptasi į „Misija Sibiras“. Bet jo surasti mums vis nepavyko. Atrodo, kad apieškoję visas kapines, mes vis dar kažką praleidome. Tuo metu mes visi susirinkome ir strategiškai pasiskirstę po 2 eiles kapų, vėl pradėjome jas šukuoti iš naujo. Praėjus dar gerai valandai ieškomo lietuvio kapo visgi neradome. Buvo, iš tiesų, labai skaudu ir nemalonu iškeliauti iš šios vietos iki galo neatlikus savos užduoties, šį akmenuką širdyje tenka nešiotis iki šiol. Tačiau taip pat reikia racionaliai pasižiūrėti, ne visada viskas pavyksta taip, kaip norisi ir nebūtinai iš pirmo karto.

Kapinėse matėsi labai daug išnykusių kapų, kurių vardai ir pavardės nusitrynę, kartais likusios tik nuotraukos, o kartais tik pats paminklas, be jokių užuominų, kam šis paminklas galėtų būti skirtas. Ši nepilna kapų priežiūra pasimatė ir kitame aspekte. Kapinėse buvo vietų, kuriose matomai buvo kraunamos šiukšlės, jos neišvežamos. Tarp šių šiukšlių Aistė rado suaugusio žmogaus kaukolę, dalinai įkastą į žemę, o apžiūrinėjant šią kaukolę, kartu radome ir kūdikio kaukolę. Tokiose situacijose jausmus lengviausia tiesiog atjungti ir negalvoti apie nieką.

Vakare grįžus į internatą, prižiūrėtojai sutiko, kad mes susikurtumėme laužą lauke. Visas šis procesas atrodė gan keistai, nes laužo kūrenimui mums leido pasiimti langų rėmus, kurių stiklus išdaužė vietoje. Patį laužą kurti leido vidiniame internato kieme, tačiau visą šį procesą atidžiai stebėjo.

Devinta diena

Trumpai:

- Kryžiaus ir memorialinės lentos statymas prie Rytinio Kounrado lagerio vartų;
- Aplinkos tvarkymas;
- Duobės kasimas buvusioje sienoje (tvoroje);
- Memorialinės lentos pricementavimas;
- Kunigo su dviem vienuolėmis atvykimas;
- Kryžiaus iškėlimas;
- Domo alpimas;
- Himnas, susidainavimas ir ašaros;
- Kryžiaus pašventinimas;
- Kunigo pasiryžimas lankyti ir prižiūrėti šią vietą;
- Vienuolių išdalinti Šv. Marijos pakabukai;
- Kelionė į Karagandą;
- Susitikimas su Šiaurės grupe;
- Padovanojo minkštų avižinių sausainių ir kolos (sausainiais džiaugiamės);
- Greitas įsitraukimas į darbą – iškart liepė imti akmenis;
- Aukščiausio kryžiaus pastatymas prie partizanų Pranų kapų;
- Himnas ir dainos;
- Skambutis Prano Perevičiaus anūkui;
- Kelionė į Mamočkin kapinies
- Suteimimas;
- Duobės kasimas;
- Kryžiaus surinkimas;
- Dainos;
- Kryžiaus iškėlimas;
- Himnas;
- Grįžimas namo;
- Refleksija prie laužo;
- Pamesta kuprinė.

Devinta diena prasidėjo kryžiaus ir memorialinės lentos statymu prie Rytinio Kounrado lagerio vartų. Pats lageris jau yra sunaikintas ir tik kelios liekanos yra likusios. Lageris buvo

nedidelis, tačiau jame dažniausiai buvo kalinami išskirtiniai kaliniai, kuriems buvo paskirta padidinta priežiūra ir saugumas. Kiek žinoma, šiame lageryje taip pat buvo ir lietuvių.

Atvykus, pirmas dalykas, kurį puolėme daryti buvo aplinkos tvarkymas ir kryžiaus surinkimas. Buvo gera žiūrėti, kaip komanda sklandžiai dirbo. Visi iškart pasiskirstė darbais, buvo apgalvoti ir procedūriniai klausimai, kaip daiktų kaupimas vienoje vietoje, kiek atokiau nuo pagrindinės darbo vietos, tam kad neišsimėtytų ir nesimaišytų po kojomis dirbant. Stipriai jautėsi vienybė.

Dešimta diena

Trumpai:

- Kelionė į Astaną.

Patarimai kitiems metams

- Suvienodinti fotoaparato laikrodžius ir laiko zonas;
- Paimti švitrinio arba dildę (medienos lyginimui);
- Kaip užtaupyto deserto įsidėti geros dešros, o ne saldainių;
- Visiems pasiimti po mažą kuprinėlę.